

Doi No:
10.70431/UHAMAD.2024.2

Araştırma Makalesi
Research Article

Atıf/Citation

Demirbaş, B. (2024). Gelibolu mevlevihanesi özelinde hafıza mekân ve müzik. *Uluslararası Hisarlı Ahmet Müzik Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 13-29.

GELİBOLU MEVLEVİHANESİ ÖZELİNDE HAFIZA MEKÂN VE MÜZİK

Burak DEMİRBAŞ¹

ÖZ: Mevlevihaneler Türk toplumunda tasavvuf kültürünün en önemli unsurlarından biri olarak görülür. Mevlevilik kültürü, özellikle Osmanlı Dönemi'nde edebiyat, musiki ve sema gibi sanat dallarına önemli katkılarda bulunmuş ve zengin bir kültürel miras oluşturmuştur. Mevlana'nın öncülüğünde yayılan hoşgörü, aşk ve insanlık gibi evrensel değerleri benimseyen, tekke ve tasavvuf kültürünün günümüzde de yaşamasını amaç edinmiş olan Asitane-i İsmail Rumi vakfı belirli aralıklarla yaptıkları Mevlevi ayinlerini Gelibolu Mevlevihanesi'nde gerçekleştirmektedir. Bu araştırmanın amacı kent ve kamusal alan ilişkisi başlığı altında niçin özellikle Gelibolu Mevlevihanesi'nin tercih edildiği, mekân akustığı seçiminde Gelibolu Mevlevihanesi'nin farkı ve onları bu mekâna iten gücün ne olduğu konusudur. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılacak olup veriler katılımcı gözlem ve görüşme yolu ile toplanmıştır. Çalışmanın evrenini Asitane-i İsmail Rumi Vakfı üyeleri oluşturmuştur. Araştırma verileri, Mevlevi ayinine katılımcı gözlemci olarak katılım sağlanarak ve mukabele sırasında çekilen görüntü ve video kayıtları izlenerek içerik analizi yolu ile incelenmiştir. Çalışmanın özgün olduğu ve alana katkı sağladığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelibolu, Mevlevihane, Mekan, Akustik, Tasavvuf.

MEMORY, PLACE AND MUSIC IN GELİBOLU MEVLEVİHANE SPECIALLY

ABSTRACT: Mevlevihanes are seen as one of the most important elements of Sufi culture in Turkish society. Mevlevi culture, especially in the Ottoman period, made significant contributions to the arts such as literature, music and sema and created a rich cultural heritage. The Asitane-i İsmail Rumi Foundation, which adopts universal values such as tolerance, love and humanity spread under the leadership of Mevlana and aims to keep the lodge and Sufi culture alive today, performs periodic Mevlevi rituals at Gelibolu Mevlevihanesi. The aim of this research is why Gelibolu Mevlevihanesi is preferred under the title of the relationship between the city and public space, the difference of Gelibolu Mevlevihanesi in the choice of space acoustics and what is the power that pushes them to this space. Qualitative research method will be used in the study and data were collected through participant observation and interviews. The population of the study consisted of members of Asitane-i İsmail Rumi Foundation. The research data were analyzed through content analysis by participating in the Mevlevi ritual as a participant observer and watching the images and video recordings taken during the mukabele. It is thought that the study is original and contributes to the field.

Keywords: Gallipoli, Mevlevi House, Space, Acoustics, Sufism.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Müzik Anasanat Dalı, Çanakkale/Türkiye, budemirbas@gmail.com, ORCID ID: 0009-0004-7642-0615

* Bu makale 23-26 Mayıs 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilen "Hafıza, Mekan ve Müzik" temalı XIV. Uluslararası Hisarlı Ahmet Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Mevlana Celalettin Rumi'nin öğretilerini yaymak, bu öğretileri yaşatabilmek amacıyla kurulmuş olan dergâhlar ve tekkeler olarak bilinen Mevlevihaneler, Osmanlı İmparatorluğu döneminde önce Anadolu'da, sonrasında daha geniş coğrafyalarda yaygınlaşmış mekânlardır.

Mevlevihaneler, tarihteki rolleri ve günümüze kadar taşınan kültürel ve manevi mirasıyla büyük bir değere sahip mekânlardır. Edebiyat, müzik, sanat ve mistisizmin iç içe geçtiği mekânlar olarak günümüze önemli bir kültürel miras bırakmışlardır. Aynı zamanda bu sanat dallarının gelişmesinde katkıda bulunmuş birçok şair, yazar ve sanatçı da bu mekânlarda yetişmişlerdir. Mevlevi ayinlerinde kullanılan musiki ve şiirler, Osmanlı sanat ve edebiyatında derin izler bırakmıştır ve etkileri günümüze kadar ulaşmıştır.

Bu bağlamda, kültürel mirasımızı korumak, geçmişteki değerlerimizi geleceğe aktarabilmek adına büyük önem taşımaktadır. Kültürel mirasımızı korumak adına topluma teşvik çalışmaları da büyük önem arz etmektedir. Tasavvuf ve Mevlevilik kültürünün günümüzde yaşamasına vesile olana Asitane-i İsmail Rumi Vakfı çok önemli bir rol üstlenmektedir.

Gelibolu şehri, stratejik bir konumda bulunduğundan Gelibolu Mevlevihanesi, farklı kültürlerin ve inançların buluşma noktası olmuştur. Bu da Mevlevihane'nin bir hoşgörü ve kültürel alışveriş merkezi haline gelmesini sağlamış, bulunduğu bölgeyi de toplumsal yardımlaşma ve dayanışmanın merkezi haline getirmesine neden olmuştur.

Gelibolu Mevlevihanesi, Mevlevi tarikatının önemli bir merkezi olarak bilinmektedir ve Miraciye Şerife ile tanınan bir mekândır.

Mekân özellikleri bakımından bu tür yapıların irdelenmesi Mevlevihanelerin mekân açısından gelişmesini ve Mevleviliğin gelişiminin birlikte anlaşılmasına da katkı sağlamakta büyük önem taşımaktadır.

Gelibolu Mevlevihanesi ve Asitan-i İsmail Rumi Vakfı, Osmanlı döneminin tasavvufi ve kültürel yapısını anlamak için ve Mevleviliğin ruhani, sanatsal değerlerini günümüze taşınmasında oldukça önemli değerlerdir.

YÖNTEM

Araştırma nitel, betimsel ve tarama modelini esas almaktadır. Araştırmanın çalışma evreni Asitane-i İsmail Rumi Vakfı olarak belirlenmiştir. Araştırmada kapsamında Asitane-i İsmail Rumi Vakfı'nın kurucu üyelerinden ve aynı zamanda mutribbaşı olarak görev alan kişi ile görüşme yapılarak veriler toplanmıştır. “Görüşme, sözlü iletişim yoluyla veri toplama tekniğidir. Görüşme, çoğu zaman yüz yüze yapılıyor olsa da telefon ve televizyonlu telefon gibi anında ses ve görüntü iletilicileri ile de yapılabilir” (Karasar, 2023: 210).

Ayrıca araştırma kapsamında konuyla ilgili literatür taraması yapılmış ve araştırmacı tarafınan araştırma için Asitane-i İsmail Rumi Vakfı'nın Gelibolu Mevlevihanesi'nde gerçekleştirdiği Miraciye Şerife programına katılımcı gözlemci olarak katılım sağlamıştır. Katılımcı gözlem, “araştırmacının araştırma yapacağı grubun, toplumun, topluluğun içine katılıp, onlardan biri haline gelince araştırmayı yapmaya başlamasını gerektirir. Eğer bu sağlanmazsa, elde ettiği veriler gerçeği yansıtmayabilir” (Sönmez ve Alacapınar, 2016: 183).

Elde edilen tüm veriler aşağıda bulgular ve yorum bölümünde verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Araştırma nitel, betimsel ve tarama modelini esas almaktadır.

Çalışma Grubu/ Evren- Örneklem

Araştırmanın çalışma evreni Asitane-i İsmail Rumi Vakfı olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırma kapsamında Asitane-i İsmail Rumi Vakfı üyelerinden ve aynı zamanda “mutribbaşı” olarak görevli olan kişi ile görüşme yapılarak veriler toplanmıştır. “Görüşme, bireylerin, çeşitli konulardaki bilgi düşünce, tutum ve davranışları ile bunların olası nedenlerinin öğrenilmesinde en kestirme yol olarak kullanılmaktadır” (Karasar, 2023: 210).

Ayrıca araştırma kapsamında konuyla ilgili literatür taraması yapılmış ve araştırmacı araştırma için Asitane-i İsmail Rumi Vakfı'nın Gelibolu Mevlevihanesi'nde gerçekleştirdiği Miraciye Şerife programına katılımcı gözlemci olarak katılım sağlamıştır. Katılımcı gözlem, “dışarıdan gözleme oranla, muhtemelen daha çok ve daha geçerli bilgi verir” (Karasar, 2023: 202).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada veriler, nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak analiz edilmiştir. Analizler şu şekilde gerçekleştirilmiştir;

İlk olarak katılımcı gözlemci tarafından, ayini-i şerifleri belirli aralıklarla Gelibolu Mevlevihanesi'nde gerçekleştiren Asitane-i İsmail Rumi Vakfı'nın, Gelibolu Mevlevihanesi'nde gerçekleştirdiği Miraciye Ayin-i Şerife programına katılım sağlanmış ve ayin-i şerif baştan sona kadar detaylı bir şekilde izlenmiştir. Törenin sonunda Asitane-i İsmail Rumi Vakfı ile gerçekleştirilen program hakkında sohbetler edilmiştir.

Daha sonra araştırmacı tarafından Asitane-i İsmail Rumi Vakfı üyelerinden olan ve mutribbaşı olarak görev alan kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmede Mevlevihane'nin Gelibolu şehrine sosyokültürel katkıları, Asitane-i Rumi Vakfı'nın ritüelleri ve yapılan ayin-i şerifler, özellikle Gelibolu Mevlevihanesi'nde icra edilen ayin-i şeriflerin dini ve kültürel anlamları üzerinde durulmuştur.

Asitane-i İsmail Rumi Vakfı'nın Mevlevihane'ye ne gibi katkılar sağladığına dair bilgiler toplanmıştır ve detaylı bir şekilde içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

Mevlevihane'de gerçekleştirilen Miraciye Ayin-i Şerifine katılımcı gözlemci olarak katılım sağlandığından etkinlikler yerinde gözlemlenmiştir ve gözlemler kaydedilmiştir. Daha sonra gözlem ve görüşmelerden elde edilen veriler karşılaştırmalı bir şekilde içerik analizi şeklinde analiz edilmiştir ve yazıya dökülmüştür.

Literatür Taraması

“Bilgideki birikimlilik dikkate alındığında, seçilen alandaki mevcut çalışmaların güçlü ve zayıf yönlerinin fark edilmesi ile problem alanının sınırlandırılıp amaçların ve yöntemin netleştirilmesinin ancak iyi bir literatür taraması ile mümkün olacağı söylenebilir” (Karasar, 2023: 94).

Mevlevihaneler ile ilgili detaylı bir literatür incelemesi neticesinde Gelibolu Mevlevihanesi'nin sosyal ve kültürel etkileri üzerine derinlemesine çalışmalar yapılmadığı görülmektedir. Gelibolu Mevlevihanesi üzerine yapılan çalışmalar şöyledir;

- *Mekân Tasarım Özellikleri Açısından Gelibolu Mevlevihanesi* - Deniz Demirarslan.
- *Gelibolu Mevlevihanesi*- Osman Ülkü.
- *Gelibolu Mevlevihanesi'nde Yetişen Sabir Parsa ve Ahmed Celaledin Dede'nin Türk Din Musikisine Katkıları*.
- *Gelibolu Mevlevihanesi'nin yarını- Gülgün Yazıcı*.
- *Mevlevihanelerde Hat Sanatı ve Gelibolu Mevlevihanesi'nin Yazıları* – Orhan Altuğ.
- *Gelibolu-Kahire ve İstanbul Üçgeninde Bir Mevlevi Şeyhi ve Öğülleri* - Gülgün Yazıcı.

Bu çalışmanın okuyucuya daha geniş bir perspektif sunarak Gelibolu Mevlevihanesi'nin çok yönlü öneminin anlaşılmasına yardımcı olacağı, Mevlevihanelerin ve Asitane-i İsmail Rumi Vakfı'nın yerel topluluklar üzerindeki etkilerinin daha iyi anlaşılmasına neden olacağı düşünülmektedir.

Mevlâna

“Mevlâna Muhammed, mutasavvıf bir şair ve Mevlevi tarikatının kurucusudur” (İz, 1981: 227). Güner'in de dediği gibi, “Mevleviliği Mevlana'dan ayrı düşünmek mümkün değildir. Bu nedenle Mevleviliğe değinmeden önce bu büyük Türk mutasavvıfının kimliğini öğrenmekte yarar var” (t.b: 3).

Mevlana Celaledin Rumi, İslam tasavvufunun önemli bir figürü olarak, hem derin düşünceleriyle hem de etkileyici şiirleriyle tanınır. İlk atıfta da belirtildiği gibi, Mevlana'nın mutasavvıf kimliği ve şairliği, Mevlevilik tarikatının temelini oluşturmuştur. Onun eserleri, öğretileri ve yaşam felsefesi, Mevlevilik tarikatının özünü ve anlamını derinden etkilemiştir. Dolayısıyla, Mevlana'yı ve onun düşüncelerini anlamadan Mevlevilik tarikatının köklerini ve değerlerini kavramak mümkün değildir.

“Mevlana 1207 yılında günümüzde Afganistan sınırları içerisinde yer alan Belh”de doğmuştur. Babası Sultanü”l-ulema Bahaeddin Veled, annesi Belh hükümdarı Rükneddin'in kızı Mümine Hatun'dur. Siyasi kargaşa ve düzensizlik sebebiyle 1212'de Belh”den ayrıldılar. Nişabur, Bağdat ve Küfe”ye uğradılar. Hac görevlerini yerine getirdikten sonra Şam, Malatya, Erzincan, Sivas, Kayseri'den geçerek 1222'de Karaman'a geldiler. Yedi yıl Karaman'da kaldıktan sonra, Selçuklu hükümdarı Alaeddin Keykubat onları Konya'ya davet etti. 1228'de Konya'ya geldiklerinden üç sene sonra Bahaeddin Veled vefat edince talebeleri Mevlana'nın çevresinde toplandılar. Büyük bir bilgin ve vaiz olarak yetişen

Mevlana'nın etkili irşat yöntemi kısa sürede kendisini takip eden büyük bir kitlenin oluşmasını sağladı” (Demirli, 2015: 41).

“Tarikat kurallarını koymak açısından Mevlevilikle ilgisi olmayan Mevlana, yine de hiçbir tarikat nasip olmayacak şekilde bu tarikatle bütünleşmiş, eşleşmiştir” (Güner, t.b: 3).

“Mevlana, Anadolu'daki tasavvuf düşüncesi tarihinde çok etkili olmuş isimlerdendir. Başta Mesnevi ve Divan'ı olmak üzere kitapları Anadolu coğrafyasından İran ve Hindistan'a kadar İslam dünyasını birbirine bağlayan en önemli eserlerdendi. Aynı zamanda eserleri Farsça konuşulan bölgelerde tasavvufun yaygınlaşmasında etkili olmuştur” (Demirli, 2015: 42).

Demirel'in söylemiyle; “Mevlana, tasavvufun kalesidir. Tasavvufun görünüşteki “sevgi, aşk, ne olursan ol gel, iyilik güzellik heleloy” imajını tamamen unuttun, zira insanlara bu şekilde hitap etmeyen neredeyse hiçbir görüş yoktur. O işin imaj kısmıdır. Tasavvufun temel direği vahdet-i vücud anlayışıdır (ki bir de vahdet-i şühud vardır fakat ona ilerleyen bölümlerde değineceğiz). Vahdet-i vücud, kelime manasıyla “Varlığın birliği” demektir. Bir başka ifadeyle vahdet-i vücud, “Her şey Allah'tır” demenin sözümlüğüdür ona Müslümanca yöntemidir. Yani bu inanca göre tüm evren, tüm yaratıklar Allah'ın bir parçasıdır” (2017: 20).

“17 Aralık 1273 Pazar günü vefat eden Mevlana Celaleddin Rumi'nin sağlığında tekyesi alem, medresesi dünya olmuştur. Bir reform adamı olan Mevlana kendi zamanında şeyhlik, pîrlik davası gütmemiş, bir birlik dini, sevgi töresi kurmuştur. Mevlana'nın felsefesinin ana unsuru gönlünü Allah sevgisine bağlamak, yani tasavvuftur, ama hiçbir vakit bilgi sistemi veya hayali idealizm değildir” (Dayıoğlu, 2003: 18).

Mevlevilik

“Mevlevilik, Konya'dan yayılmış ve başka yerlerde yaygınlaştırılmıştır” (Fedai ve Altan, 1997: 1). Mevlevilik; insanı yüceltmeyi amaçlayan, insanlar arasındaki ortak değerleri ön plana çıkaran bir düşünce akımıdır. Mevlevilik kültürü, özellikle Osmanlı Dönemi'nde edebiyat, musiki ve sema gibi sanat dallarına önemli katkılarda bulunmuş ve zengin bir kültürel miras oluşturmuştur. Allah sevgisi, insan sevgisi, insana hizmetin esas alınması, insanın manevi ve ahlaki yönden yüceltilmesi gibi konulara Mevlevilikte önem verilir.

“Mevleviler, eğitim ve incelik kurallarına uygun davranmaya çok önem verirlerdi. Giyinmelerinde, konuşmalarında, oturup kalkmalarında, yiyip içmelerinde ve tüm davranışlarında düzgün ve ölçülü olmaya çalışırlardı. İyiliği, doğruluğu ve güzelliği önce tutarlardı. Dayançlı (sabırlı), sevecen, hoşgörülü ve güler yüzlü olmak, her zaman yumuşak davranışlı ve anlayışlı bir tutum içinde bulunmak gibi içsel niteliklere sahip olmaya çaba gösterirlerdi” (Odyakmaz, 1999: 67).

Mevlevilikte pes etme yoktur pişman olma ve affetme vardır.

“Mevlana, “Seviyoruz; yaşamımızın iyiliği bu yüzden”, inanıyoruz; yaşamımızın güzelliği bu yüzden”. “Biz birleştirmek için geldik, ayırmak için değil değil” der” (Odyakmaz, 1999: 74).

Mevlevihaneler Türk toplumunda tasavvuf kültürünün en önemli unsurlarından biri olarak görülür.

Tasavvuf Kültürü

“Tasavvuf düşüncesinde aşkın temel rolü, Mevlana Celaleddin Rumi'nin Mesnevi'sinde açık bir şekilde işlenmiştir. Aşk, Tanrı ile insan arasındaki "asıl-fer" ilişkisi olarak yorumlanır; insanın aslına kavuşma özlemini ve bu özlemi gidermeden yaşanan ıstırapı temsil eder. Bu düşünce, tasavvufun temel kavramlarından biridir ve Mesnevi'nin girişindeki on sekiz beyit, bu felsefeyi derinlemesine açıklar. Tasavvufta aşk kavramının öne çıkması, Tanrı insan ilişkisini asıl-fer ilişkisi şeklinde yorumlamalarından kaynaklanmıştır. Fer her zaman aslına kavuşmak ister ve ona kavuşmadan ıstırapı bitmeyecektir. Mesnevi'nin girişindeki on sekiz beyit bu düşünceyi açıklayarak aslında bütün düşüncenin bir özetini temsil eder” (Demirli, 2015: 43).

“Tasavvuf felsefesine göre, Sema ayinleri evrenin yaratılışı ile başlamıştır ve varoluşunun son gününe kadar da devam edecektir. Yaratılmış her şey her an dönmektedir. Yaratılmış her insan farkında olarak veya olmayarak, şu veya bu şekilde sema eder. Sema ayini amaca uygun olan ve bu amaç doğrultusunda bestelenmiş güzel müzikler eşliğinde yapılır. Bu kural, Allah'ın güzellik sergileyenleri sevdiği felsefesine dayanır. Türk Sanat Müziğinin en muhteşem eserleri Sema ayinlerinin ayrılmaz parçalarıdır” (Menteş, 2011: 15).

Sema, manevi bir yolculuk olarak kabul edilir ve dervişlerin yüce Allah'a olan aşklarını ifade etmeleri için bir araçtır. Bu törenlerin en büyük bileşenlerinden biri de şüphesiz icra edilen müziktir. Sema ayinlerinde icra edilen

özel müzik formuna “Ayini Şerif” denir ve bu icra edilen Mevlevi müziği Türk musikisinin en önemli parçalarından biridir ve Türk müziğinin içerisinde özel bir yer tutar.

Müzik, tasavvufun bu manevi yolculuğunda önemli bir araç olarak görülür. Bu icra edilen müzik, dervişlerin, sufilerin zikir, sema, ve diğer ibadetlerinde kullanılan, manevi yükselişi destekleyen bir sanat formudur.

Tasavvuf kültüründe Vahdet-i Vücüd felsefesine göre, evrendeki her şey Allah’ın bir yansımasıdır. Müzik, bu tecellinin bir ifadesi olarak görülür. Melodiler, ritimler, icra sırasındaki enstrümanlar Allah’ın güzelliğini ve birliğini yansıtır. Ruhun Allah’a olan özlemi ve yakınlaşma arzusu, müziğin manevi etkisiyle güçlenir.

Müzik, farklı seslerin ve melodilerin birleşimiyle bir bütün oluşturur. Bu da Vahdet-i Vücüd felsefesinin temel prensiplerinden biri olan birliğin çeşitlilikle tezahhür etmesi fikrini de destekler.

“Anadolu'daki tasavvuf düşüncesi hâkim karakteri bakımından vahdet-i vücüd diye isimlendirebileceğimiz bir ana fikre sahiptir. Vahdet-i vücüd kaynak bakımından nasların metafizik yorumuyla ortaya çıkmıştır. Bu anlayışa göre herkesin bedihi bir şekilde kabul ettiği varlık Hak'tır. Bu itibarla Hakk'a “Mutlak Varlık” demek vahdet-i vücüdün kabul ettiği bir ilkedir. İkinci merhalede ise Allah-âlemirtibatı veya insan-Allah irtibatı sorunu gelir. Sufiler bu sorunu mümkünlerin ilahi ilimdeki sabit hakikatleri dedikleri “a'yân-ı sâbite” ile çözmüşlerdir. A'yan-ı sâbite Allah'ın ilminde sabit hakikatler demektir. Vahdet-i vücüd bu iki ilkeye dayanır” (Demirli, 2015: 33).

Mevlevihaneler ve Asitaneler

Mevlevi tarikatının yapılanması ve Mevlevihanelerin işlevleri hakkında bilgi vermek gerekirse; “Mevlevilerin dua edip (zikredip) dinsel tören (ayin) yaptıkları, sema’da ve söyleşide bulundukları yerlere tekke (mevlevihane) denirdi. Mevleviler burada toplanır, Mevlevi törenleri (ayinleri) burada düzenlenir, Mevleviliğin ilkeleri, töreleri, musikisi burada öğrenilirdi” (Odyakmaz, 1999: 83). Müzik ve sema ile iç içe geçmiş ritüelleri de içerisinde barındıran bu Mevlevi ayinleri manevi terapi olarak kabul edilebilir. Ruhun arınması ve Allah’a daha yakın hissedilmesi için musiki önemli bir araçtır. Bu musikiyi icra edenler Mevlevihanelerde yetişirdi. Bu eğitim hem kültürel, hem dini hem de sanatsal açıdan bir gelişim sağlar. Aynı zamanda icra edilen bu müzik toplumda birleştirici bir rol de oynar. Mevlevihanelerde düzenlene bu ayinler, toplumun farklı kesimlerinden insanların bir araya gelmesini sağlar.

“Mevlevihaneler iki büyük sınıfa ayrılmıştı. Birinci sınıfta olanlara “asitane”, ikinci sınıfta olanlara “zaviye” (tekke), (dergâh), (hakınak) denirdi. Asitaneler, çile çıkarılıp dede olunan okul niteliğinde kurulmuşlardı. Zaviyeler ise birer “mahfil” niteliğindeydiler” (Odyakmaz, 1999: 84). “Nitekim Kanuni devrine ait il yazı defterlerinin birinde “zaviye-i mevlahin” ötekinde ise zaviye-i Mevlevihane olarak Alaiyye’de bir Mevlevi dergâhının varlığından söz edilmektedir” (Fedai ve Altan, 1997: 5). Âsitâne: Farsça’da “kapı eşiği, kapı dibi, eşik yanı” anlamlarına gelen astan kelimesinden türetilmiştir.

Dervişlik eğitiminin verildiği merkez tekkeler asitane, diğer küçük çaplı tekkeler ise zaviye olarak adlandırılmıştır. Âsitâneler tarikatlar içinde her zaman ayrıcalıklı tekkeler olmuşlardır. Mimari anlamda da hemen hemen her tekkede olmayan özellikleri mevcuttur.

“Mevlevilik tekyeleri ise söylenmesi gereken şeyler için daha müsait bir ortam meydana getirebilmek yolunda başta musiki olmak üzere güzel sanatlardan faydalanmışlardır. Güzel sözün, güzel sesin ve hüsn-ü hattın birleştiği yerler olmuşlardır. Bunun için edebiyat ve musiki tarihimizde Mevlevi tekyelerinin daima önemli bir yeri olmuştur” (Dayıoğlu, 2003: 15).

Bu mekânlar, Mevlevilik geleneğinde daha merkezi ve disiplinli bir eğitim ortamı sunarlar. Bu yapılanma, Mevlevi tarikatının farklı ihtiyaçlarına cevap verebilmek için gelişmiş ve tarikatın yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Asitaneler eğitim ve disiplin merkezi olarak işlev görürken, zaviyeler manevi ve topluluk içi etkileşim için önemli birer merkez olmuştur.

Mutrip

“Müziyenler topluluğunun adıdır. Arapça itrab kelimesinden türetilmiştir; itrab şevke getirmek, coşturmak anlamındadır. Mevlevihanelerde müzik icra eden heyete verilen addır.” (Menteş, 2011: 15). Mutrip heyeti ayinlerde semazenler ve izleyiciler için müzik icra eder ve ayinin manevi atmosferine katkıda bulunur. Türk sanat ve tasavvuf müziğinin en güzel besteleri, usta müzisyenler tarafından icra edilir ve bu icralar harikulade bir duygu yoğunluğu yaratır. “İzleyiciler yerlerine oturduktan sonra mutrib yerini alır. Mutrip, cümle kapısının üzerine denk gelen balkonda oturur. Sema ayini başlamadan önce ilahilerin okunduğu çok keyifli bir tasavvuf müziği dinletisi verebilirler” (Menteş, 2011: 60).

Sema ayinlerindeki müzik, Mevlevi geleneğinde önemli bir role sahiptir. Ayinlerde icra edilen eserler, semazenleri ve izleyicileri coşturarak derin duygusal bir atmosfer yaratır.

Menteş'in de dediği gibi; "Müzik, Sema ayininin vazgeçilmez bir parçasıdır. Sema ayinlerinde, semazenleri ve izleyicileri coşturan mkemmek parçalar çalınır. Türk sanat ve tasavvuf müziğinin en güzel beste ve ilahileri her biri usta olan bu müzisyenler tarafından icra edilirler. Tek kelimeyle harikulade bir duygu yoğunluğu yaratırlar" (2011: 15).

Gelibolu Mevlevihanesi

Mevleviliğin Konya Çelebileri vasıtasıyla yaygınlaştığı I. Bostan çelebi zamanında şam ve Yenikapı Mevlevihaneleriyle aynı devirde açılan Gelibolu Mevlevihane'si âsitâne kabul edilen Mevlevihaneler içinde en geniş araziye ve en haşmetli semahaneye sahiptir.

Osmanlı'nın Avrupaya açılan kapısı olan Gelibolu; jeopolitik konumu, kültürel ve sosyal yapısıyla özellikle tasavvuf kültürünün zenginliği ile yaşanılan önemli bir şehirdir.

Uşşakilik, Bayramilik, Celvetilik ve Bektaşilik tarikatlarının dışında özellikle Mevlevilik tarikatı şehrin sosyokültürel yapısını büyük ölçüde etkilemiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısıyla Mevleviliğin gelişimini yansıtan Mevlevihane dinî ve kültürel alanda yörenin ve Türkiye'nin önemli yapılarından biri olarak tarihte yer almıştır ve günümüze ulaşmıştır.

Mevlevihane'nin ilk şeyhi Ağazade Mehmed Hakikî Dede (vefatı 1652) dir. Hakiki Dede Konya Mevlâna Dergâhına intisap etmiş, sonrasında Gelibolu'ya dönerek şehrin merkezinde Ahi Dede Zaviyesinde Mesnevi okutmaya başlamıştır.

Mehmet Dede'den sonra dergâh postunda; 19. Asrın sonuna gelinceye dek; Muhammed Sabir Paşa, Kalender Mahmud Dede, Abdülkadir Dede, Rahmetullah Dede, Muhammed Dede, Abdülkerim Dede, Bosnevi Muhammed Dede, Mustafa Dede, Hüseyin Dede vazife yapmışlardır. 19. Asra gelindiğinde ise Ali İzzed Dede postnışın olmuştur. Sonra sırasıyla; Hüseyin Azmi Dede, Mehmed Hüsameddin Dede, Mustafa Danış Dede postnışın olmuştur. Mevlevihanenin son şeyhi tekkeler kapatılınca kadar Burhanettin Dede'dir.

"Zamanında; bir mescit, zengin bir kütüphane, çok odalı harem dairesi, geniş bir matbah, bir han ve bir mektebe sahip olan Mevlevihane 20. Asrın başlarında 1908 yılında aldığı son haliyle "ka'bet'l uşşak-ı sâni" (İkinci Mevlâna Dergâhı) olarak anılır olmuştur" (Küçük, 2000: 195-204).

"William Knight, Eugene Jouve, J. Jeannel gibi Batılı Seyyahlarda Mevlevihane'ye ilgi göstermişlerdir" (Duru, 2015: 73).

"şehirdeki en güzel ve geniş ikametkahı olan binadır"

"Ana bina Gelibolu'daki binaların en mhimidir"

"Âlâ güzellikte iki katlı büyük, murabba bir binadır".

Kent ve Kamusal Alan

Osmanlı'nın Avrupaya açılan kapısı olan Gelibolu; jeopolitik konumu, kültürel ve sosyal yapısıyla özellikle tasavvuf kültürünün zenginliği ile yaşanılan önemli bir şehirdir. Gelibolu, Marmara Denizi ile Ege Denizi'nin birleştiği noktada bulunan stratejik bir yarımadadır. Tarih boyunca boğazın kontrolü, ticaret yollarını ve askeri geçişleri denetlemek açasından büyük bir önem taşımıştır.

Gelibolu, tarihi ve kültürel zenginlikleriyle de oldukça önemlidir. Özellikle de Mevlevilik kültürü açasından önemli bir yere sahiptir.

Uşşakilik, Bayramilik, Celvetilik ve Bektaşilik tarikatlarının dışında özellikle Mevlevilik tarikatı şehrin sosyo-kültürel yapısını büyük ölçüde etkilemiştir. Gelibolu'da yaşayan ve burada görev yapan Mevlevi şeyhleri, şehrin manevi atmosferini ve kültürel zenginliğini şekillendirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun sosyo-ekonomik ve kültürel yapısıyla Mevleviliğin gelişimini yansıtan Mevlevihane dinî ve kültürel alanda yörenin ve Türkiye'nin önemli yapılarından biri olarak tarihte yer almıştır ve günümüze ulaşmıştır.

Akustik

Bu mevlevihane Yenikapı ve Bahariye mevlevihanelerinin plan düzenine benzemektedir. İç mekân birbirlerine kemerlerle bağlanmış 15 sütunun taşıdığı sekiz bağdadi kubbeden oluşuyor.

Mevlevihaneler, ritüeller sırasında yankılanmanın dengeli ve kontrollü olmasını sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Bu, mekânın hacmi, tavan yüksekliği ve kullanılan malzemeler ile alakalıdır.

Gelibolu Mevlevihanesi'nin sema ayinlerini gerçekleştirdiği salon diğer Mevlevihanelere göre daha geniş bir yapıya sahip.

Asitane-i İsmail Rumi Vakfı

“Bilirsin ruhu ehlullahı kim sahibi tasarrufftur

Bu İsmail Rumi meşhedidir

Eyle istimdad”. (<https://www.asitane-iismailrumivakfi.com/>).

Vakfın Amacı: Tasavvuf ve İslam kültürünü yaşatmak, yaymak ve bu alanda eğitim faaliyetleri yürütmektir. Vakıf, Mevlana'nın öncülüğünde yayılan hoşgörü, aşk ve insanlık gibi evrensel değerleri benimseyen, tekke ve tasavvuf kültürünün günümüzde de yaşamasını amaç edinmiştir.

Asitane-i İsmail Rumi Vakfı ayin-i şeriflerini Kültür ve Turizm Bakanlığı çerçevesinde izinli bir şekilde gerçekleştirmektedir.

Şekil 1.

Asitane-i İsmail Rumi Vakfı'nın Kültür ve Turizm Bakanlığı Onaylı Belgesi

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Vakıflar Genel Müdürlüğü
Balıkesir Vakıflar Bölge Müdürlüğü

Sayı : E-64299871-110.02-356756

05.12.2022

Konu : Gelibolu Mevlevihanesi

ASİTANE-İ İSMAİL RUMİ VAKFINA

İlgi : 22.11.2022 tarihli başvurunuz.

Çanakkale ili, Gelibolu ilçesi, Yazıcızade Mahallesi, Mevlevihane Sokağında bulunan Gelibolu Mevlevihanesi'nin, 17 Aralık 2022 tarihinde Şeb-i Arus Töreni ve 25 Şubat 2023 tarihinde Miraciyye-i Şerif Mukabelesi için Vakfınız tarafından kullanılmasında İdaremizce bir sakınca bulunmamaktadır.

Bilgilerini rica ederim.

Gökhan BAHÇECİK
Bölge Müdürü

Asitane-i İsmail Rumi Vakfı belirli aralıklarla yaptıkları Mevlevi ayinlerini Gelibolu Mevlevihanesi'nde gerçekleştirmektedirler.

BULGULAR

Asitane-i İsmail Rumi Vakfı üyelerinden ve aynı zamanda topluluğun mutribbaşı ile yapılan görüşmede sorulan sorular ve elde edilen veriler şu şekildedir:

Araştırmacı: Gelibolu ve Gelibolu Mevlevihane'sinin önemi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Asitane-i İsmail Rumi Vakfı Mutribbaşı: Gelibolu ve İstanbul Osmanlı'nın, bu coğrafyaların, batıya açılan kapısı. Gelibolu hem ticaret hem de kültürel etkileşim açısından büyük bir strateik öneme sahiptir. Gelibolu Mevlevihanesi ve Yenikapı Mevlevihanesi de asitane silüetleri olması bakımından oldukça önemlidirler. Ayrıca

17.yy da inşa edildiğini bildiğimiz Gelibolu mevlevihanesi mekân alanı itibariyle de Osmanlı coğrafyasının en geniş sema merasim alanına sahip Mevlevihanesi'dir. Günümüzde de Gelibolu ve Gelibolu Mevlevihanesi hem tarih, hem de kültür turizmi açısından önemini korumaktadır.

Araştırmacı: Gelibolu Mevlevihane'si Asitane-i İsmail Rumi Vakfı için neden bu kadar önemli? Neden Ayin-i şerifleri özellikle bu mekânda yapıyorsunuz? Sizleri Gelibolu Mevlevihanesi'ne iten güç nedir?

Asitane-i İsmail Rumi Vakfı Mutribbaşı: Asitane-i İsmail Rumi Vakfı İstanbul'da 17.yy yani 400 yıla yakın Kadiriye asitanesi olarak hizmet vermektedir. Abdükadir Geylani hazretlerinden sonra pir-i sani kabul edilen Eşrefzade Abdullah Rumi bu asitaneyi kurmuştur. Daha sonra da Tosya kökenli İsmail Rumi Hazretleri dergâhın vazifesini üstlenmiştir ve 17.yy'dan bu güne kadar tekke ve zaviyeler kanununa rağmen kesintisiz olarak ibadet ve zikir konusundaki faaliyetini sürdürmüştür. Asitane-i İsmail Rumi Vakfı yani Kadiri asitanesi ve bütün tasavvuf erkânı için de bu böyledir; "Yollar, pirlar arasında bir ayrım gözetilmez." "Hepsi bir, hepsi Pir'dir." kuralı bütün dergâhlar için geçerli bir kuraldır ve bu kadar eski bir geleneğe sahip Mevlevi Asitanesi ve bunun yasal temsilcisi olan vakıflar Türk tasavvuf kültürüne bir bütün olarak araştırma, inceleme, uygulama gibi ve kamuoyuna çok ciddi faaliyetler sunmaktadır. Tamamem manevi boyutuyla, hiçbir maddi sonuç düşünmeksizin bu faaliyetler yürütülmektedir. Yaptığımız etkinlikler haşa ve kenza ne ticaretle bağlantılı, ne siyasetle bağlantılı, ne de şahsiyetle bağlantılıdır. Amacımız sadece ve sadece geleneğimizden bu güne taşıdığı, getirdiği manevi atmosferden kamuoyunun nasıpkar olmasıdır. Türk tasavvuf kültürünün temel taşlarının özelliklerinin, güzelliklerinin orijinal haliyle, edep erkânına yakışır şekilde yaşatılması gerekmektedir. Bu bakımdan Asitane-i İsmail Rumi Vakfı için sadece Gelibolu Mevlevihanesi değil Tasavvuf kültürünün temsili konusunda uygun olabilecek her bir mekân eğer kullanılmaya elverişli ise ayinlerimizi gerçekleştirebiliriz.

Araştırmacı: Mekân akustiği olarak Gelibolu Mevlevihane'sini tercih etme sebebiniz nedir? Gelibolu Mevlevihanesi'nin mekân akustiği olarak diğer Mevlevihaneler'den farkı nedir?

Asitane-i İsmail Rumi Vakfı Mutribbaşı: Müthiş bir mekân. Türkiye'nin en geniş mevlevihanesi. Gelibolu Mevlevihanesi'nde halk arasında hamam akustiği tabiriyle bildiğimiz bir durum söz konusu. Ancak Gelibolu Mevlevihanesi'nin iç donanımı yok. Pencereerde perdeler olsa, parkelerde akustiği dengeleyecek bazı şeyler olsa akustik daha elverişli olabilir. İç düzenlemeye de biraz dikkat edilmesi gerekmektedir. İçeriye giriş yaptığımızda sandalyeler bir yere yığılmış, derli toplu olmayan bir şekilde durmakta. Bu da Mevlevihane'ye gerekli özenin gösterilmediğini işaret eder. İcra ettiğimiz müzik, kubbeden yansıyor, camdan yansıyor, parkeden yansıyor, duvardan yansıyor ve böyle çeşitli yansımaların oluştuğu adeta bir çınlama odası gibi bir durum söz konusu. Fakat bu etkenler Gelibolu Mevlevihanesi'nin akustiği çok kötüdür gibi bir sonuç çıkarmasın. Akustiği daha derli toplu olabilirdi ama bizler gönül akustiği ile hareket ettiğimiz için (gülerek) yaptığımız müziği duyuyor ve duyuruyoruz emhamdullillah. Dolayısıyla mekân çok büyük olduğundan ve yansımaları dengeli olmadığından dolayı oraya mikrofon vs. sistemi kullanmak biraz zor olabiliyor. Galata ve Yenikapı Mevlevihaneleri biraz daha küçük, derli toplu sayılabilir. Bunun yanında bir de ses erişimlerini sağlayan iç donanıma da sahip olduklarından dolayı akustikleri daha dengeli bir halde.

Gelibolu Mevlevihanesi girdiği bu retorasyon sonucu camlara kadife perdeler takarak, akustik ölçümlerini yaparak ve gerekli düzenlemeleri yaparak, inşallah bu dediğim etkenlere dikkat ederler ve akustiği düzenler. Umudum bu şekilde.

Ne diyoruz "manevi yol" diyoruz. Manevi yolda ne vardır? Manevi neşe vardır, manevi haz vardır, Cenabı-ı Hakk'a yaklaşma duygusu vardır. Yaptığımız iş ibadet yoluyla Allah'a yaklaşmak, yakınlaşmaktır. Camide namazın, cem evinde semahların, mevlevihanede samanın tüm bu merasimlerin tek bir gerekçesi vardır; Yüce Allah'ın ismini zikretmek ve bu yollarla ona yakınlaşmak. Bu yaklaşmanın samimiyetini de kamuoyuna göstermek.

Kamuoyunun güzel tepkilerini alıp, bir Allah razı olsun hayır dualarını alsak bize yeter.

Araştırmacı: Ayin-i şeriflerinizde Kutb-i Nay-i Osman Dede, Zekai Dede, Hakiki Dede, Mustafa Dede, Hüseyin Fahrettin Dede gibi isimleri seçmenizdeki sebep nedir? Bu önemli isimlerin Gelibolu ile bağlantısı nedir?

Asitane-i İsmail Rumi Vakfı Mutribbaşı: Miraç Kandili'nin 10. gününden itibaren okunması ve okutulması vakfiyelere bağlanmış bir abidevi eserimiz var:"Miraciye". Miraciye Kutb-i Nay-i Osman Dede'nin şaheseri. Gelibolu Mevlevihanesi de Miraciye ile ünlenen bir Mevlevihane. Asitane-i İsmail Rumi Vakfı'nın işlevini açıklamak, ortaya koymak adına bu önemli bir meseledir ki biz Miraciye'yi tam 9 ay boyunca bir bütün olarak zahirleriyle, teşbihleriyle, salavatlariyle, taksimleriyle, tekke usulünde nasıl icra ediliyorsa, tüm orijinaliği ile bir Miraciye teşkilatı haline getirdik.

Kutb-i Nay-i Osman Dede'nin bestelemiş olduğu Miraciye'den hariç 4 tane daha Mevlevi ayini var. Miraciye'yi bir bütün olarak okuduktan sonra bir de üzerine Osman Dede'nin ayinlerini her sene 1 tanesini olmak üzere tekke usulüne uygun bir şekilde icra etmekteyiz. Bu bir konser değil gelen izleyicilerden kesinlikle maddi bir talep beklemeksizin gerçekleştiriyoruz.

Araştırmacı: Kent ve Kamusal alan ilişkisi bağlamında tasavvuf kültürünü yaşatabilmek adına Asitane-i Rumi Vakfı olarak ne gibi çalışmalar yapıyorsunuz? Gelibolu Mevlevihanesi nasıl bir role sahiptir?

Asitane-i İsmail Rumi Vakfı Mutribbaşı: Bizim yaptığımız ayin-i şeriflere dileyen arzulayan herkes gelebilir. Bizim kapımızı sonuna kadar açıktır ve hem bu işi icra eden kişiler olarak bizim, hem de izleyici olarak gelen kişilerden katıyen hiçbir maddi talebimiz yoktur ve olamaz. Kimse acaba bu işten ne kadar ücret alacağız gibi beklentilere dahi giremez. Tamamen yola hizmet amacıyla çıkmıştır. Ayın şu gününde Gelibolu'da mukabele var diye söyledimizde herkes eyvallah der ve sorgusuz sualsiz 15-20 araba yola çıkar. Muharrem ayına denk gelirse muharrem aşı da pişirilir. Muharrem ayı aşı hazır yemekler olarak dağıtılmaz. Maklzemeler, kaazanlar vs. İstanbuldan arabalara yüklenir ve Gelibolu Mevlevihanesi'nin bahçesinde ocak uyandırılır, pişirilir ve muharrem ayı tekke usulü ile ihya edilir.

Mukabele başlamadan önce tekke pilavı, ayran ve tekke helvası hazırlanır. Edep erkân bunu gerektirir. Tekke usulü ile nasıl yapılır? İşte gelen misafirlerimizin bu usulün, edebin, erkânın nasıl olduğunu bilmelerini sağlarız. Mukabele bittikten sonra bahçeye çıkar ve şerbetler dağıtılır. Biz vakıf olarak gelen misafirlere şunu diyoruz; Tasavvuf kültürü böyle bir şeydir. Dergâh asla aç bırakmaz. Yedirir, içirir, eğitir, süblime eder. Tabi bu kadar şeyi yaparken bu işin normal bir akışı olarak yaparız. Biz yedirdik içirdik desinler diye değil. Dernek yemek veriyor desinler diye değil. Bunun yanında, vakıf olarak televizyonlardan oradan buradan bizim kulaklanırmaz çalınan bazı nahoş duyumlar var. Türkiye'nin birçok yerinden bu önemli işin edep erkânına uygun davranmayan ve bu işi bilmeyen kişilerin Gelibolu Mevlevihanesi'ni kendilerine mesken tutması bizi Gelibolu Mevlevihanesi'ne iten etkenlerin başında gelir. Basit ilahiler eşliğinde semazen olmayan, bu işin edep, erkânını bilmeyen birkaç kişinin dönmesi, kulağına kulaklık-mikrofon takıp sunucu gibi sözde Mevlevi ayinini sunması, bilmem ne gününde sema gösterimiz vardır gibi nahoş birçok duyumu almamız bizleri derinden üzmüştür. Tabi böyle duyumlar kulağıma geldikçe bu işi vakıf olarak Gelibolu'da ayda bir kez edep erkân, tekke usulüne uygun bir şekilde bizim icra etmemiz gerektiğini düşündük. Belediye, kaymakamlık, devletin tüm birimleri... Gerekli izinlerin hepsi alınır. Bu şekilde Miraciye Şerife gibi Mevlevi ayinlerini Gelibolu'da icra ederek doğru edep erkânı gösterebilmek boynumuzun borcu oldu.

Araştırmacı: Kentlerin müzik tarihi ve kültürleri söz konusu olduğunda Gelibolu Mevlevihane'sinin rolü sizce nedir?

Asitane-i İsmail Rumi Vakfı Mutribbaşı: Gelibolu Mevlevihanesi'nin, Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli bir askeri ve ticaret merkezi olan Gelibolu'da olması, böyle bir stratejik konumda olması tabiki de mevlevihaneye belli bir önem kazandırmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa'ya yayılma sürecinde de önemli bir rol oynamıştır. Bu durum Mevlevihaneyi diğer Mevlevihanelerden farklı kılmaktadır. Gelibolu şehri farklı kültürlerin buluştuğu bir bölgedir. Bu durum mevlevihanede icra edilen semaların, tasavvuf kültürünün yerel halk kültürüyle kaynaşmasına neden olmuştur. Gelibolu Mevlevihanesi de bu yönde önemli bir rol üstlenmiştir.

Araştırmacı: Kültürel planlamada Gelibolu Mevlevihane'si için Asitane-i İsmail Rumi Vakfı olarak devletten beklentileriniz nelerdir?

Asitane-i İsmail Rumi Vakfı Mutribbaşı: Sevgili Burak; Gelibolu Mevlevihanesi hali hazırda bizim için sırlandı. Restorasyon çalışması yapılacağına dair bize resmi bilgi verildi. Sanırım Konya Belediyesi'ne bir tahsis yapılmış. Bizim Asitane-i Rumi Vakfı olarak devletten bir beklentimiz yok. Biz bu işi gönül işi olarak icra etmekteyiz. Sadece o mübarek mekânın işi bilmeyen kişilere, bu işin şarlatanlığını yapanlara, Mevlevi ayini matinesi gibi kavramlara mücade eden bilgisiz kişilere kalmamasını arzu ediyoruz. Umarım devletimiz bu konularda dikkatli olur. Gelibolu Mevlevihanesi bizim için emr-i Allah mekânıdır. Bizler bu mekânın kadrinin, kıymetinin bilinmesini ümit ediyoruz.

Araştırmacı: 2024 yılındaki ayin-i şerif planlarınız nelerdir?

Asitane-i İsmail Rumi Vakfı Mutribbaşı: Asitane-i İsmail Rumi Vakfı olarak;

18 Ekim 2024 Cuma günü tarihinde Buhurizade Mustafa Itri Çelebi'nin Segâh ayin-i şerif ile meydan uyandıracğız.

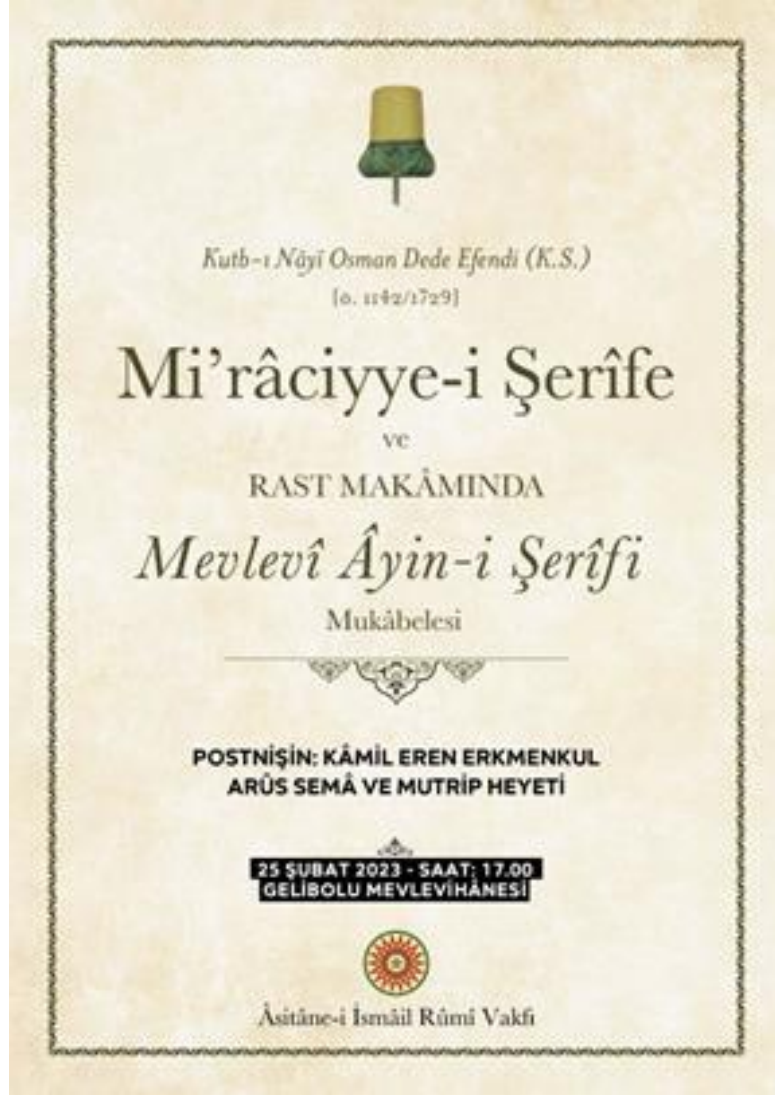
15 Aralık 2024 Pazar günü tarihinde Yenikapı Mevlevihanesi'nde Hz. Pir'i anma Mevlevi Ayini Dilkeşide makamında ifaa edilecektir. Kadiri usulü yapılacak. Usülden sonra da Kadiri hane meydanında Hz. Pir Mevlana Celalettin Rumi hazretlerinin Şeb-i Aruz merasimi gerçekleştirilecektir. (Bu etkinliğin 17 Aralık 2024 tarihinde

yapılamamasının nedeni ise bu tarih Salı gününe denk gelmektedir ve Asitane-i İsmail Rumi Vakfının usulü gecesine iştirak etmektedir.)

Araştırmacı tarafından Asitane-i İsmail Rumi Vakfı'nın Gelibolu Mevlevihanesi'nde gerçekleştirmiş olduğu Miraciye Şerife programına "katılımcı gözlemci" olarak katılım sağlanmış ve şu verileri elde etmiştir:

Şekil 2.

Asitane-i İsmail Rumi Vakfı'nın Gelibolu Mevlevihanesi'nde gerçekleşridiği Mevlevi Ayini-i Şerifi Afışı

Miraciye Şerife ayinine katılım oldukça yoğun ve farklı yaş gruplarından birçok insan vardı. Ayin boyunca hem katılımcıların hem de ayin-i şerifeyi icra eden icracıların samimiyeti ve içtenliği oldukça dikkat çekiciydi. Katılımcılar arasında yerel halk, Mevlevi tarikatına mensup kişiler ve programın manevi önemini idrak eden ziyaretçiler bulunuyordu. Ayrıca bazı akademisyenler ve benim gibi bilimsel çalışma yapan öğrenciler de mevcuttu. Ayinden önce katılımcılar sessizce yerlerini aldılar. Asitane-i İsmail Rumi Vakfı üyesi ayin-i şerid için geleneksel Mevlevi kıyafetlerini giymişti.

Program kısa bir açılış konuşması ile başladı ve konuşmada Miraç hadisesinin önemi vurgulandı.

Programın ana kısmı, Miraciye Şerife'nin okunmasıydı. Ayin Kuran-ı Kerimden ayetler okunması ile başladı ve ardından neyzenlerin ve diğer enstrüman sanatçıların yer aldığı murtip heyeti yerini aldı ve ilahiler ve naatlar icra etti. Bu esnada, Arüs Semâ heyeti semâ gösterisi yaptı. Semazenler Mevlevi müziği eşliğinde dönerken, hareketlerin sekronizasyonu hayranlık uyandırıcıydı. Semâ heyetinin birbirleri ile bu uyumu ve ritüelin manevi derinliği oldukça dikkat çekiciydi.

Miraciye Şerife'nin okunmasının ardından, topluca dua edildi. Katılımcıların bu bölümde kendilerini manevi olarak daha yakın hissettikleri gözlemlerime yansdı.

Programın sonunda Gelibolu Mevlevihanesi'nin ileri gelenlerinden biri, Mıraç hadisesi ve Mevlevilik üzerine kısa bir sohbet gerçekleştirdi. Bu sohbet benim ve diğerkatılımcıların konuyla olan ilgilerini derinleştirdi.

Program kapanış dualarıyla sona erdi. Katılımcılara Mevlevihane'nin kapısının her zaman açık olduğu hatırlatıldı.

Gelibolu Mevlevihanesi'nin tarihi ve manevi atmosferi, ayının etkisini daha da artırdı. Bu deneyim, Mevlevi kùltürünün ve tasavvufun derinliklerini anlamak için büyük bir fırsat oldu.

Gözlemler ve Değerkendirme:

Program boyunca derin bir manevi atmosfer hissedildi. Özellikle sema gösterisi ve zikir esnasında izleyicilerin yoğun bir şekilde duygulandığı gözlemlendi.

Programın organizasyonu son derece düzenliydi. Her şey planlandığı gibi ilerledi ve izleyicilere yardımcı olan görevliler de bir o kadar yardımseverdi.

İzleyiciler de program boyunca son derece saygılı ve dikkatliydi. Özellikle dualar sırasında büyük bir duygu yoğunluğu içine girdikleri görüldü.

Program sonunda yapılan Mıraç hadisesi ve Mevlevilik hakkındaki sohbet oldukça bilgilendirici ve etkileyiciydi.

şekil 3.

Katılımcı Gözlemci Perspektifinden Gelibolu Mevlevihanesi'nin Dış Cephesi

şekil 4.

Katılımcı Gözlemci Perspektifinden Mutrip Heyeti

Şekil 5.

Katılımcı Gözlemci Perspektifinden Gelibolu Mevlevihanesi'nde Gerçekleştirilen Miraciye Ayin-i Şerif Sonrası Yemek

Şekil 6.

Katılımcı Gözlemci Perspektifinden Gelibolu Mevlevihanesi'nde Gerçekleştirilen Ayin-i Şerif Sonrası Yemek

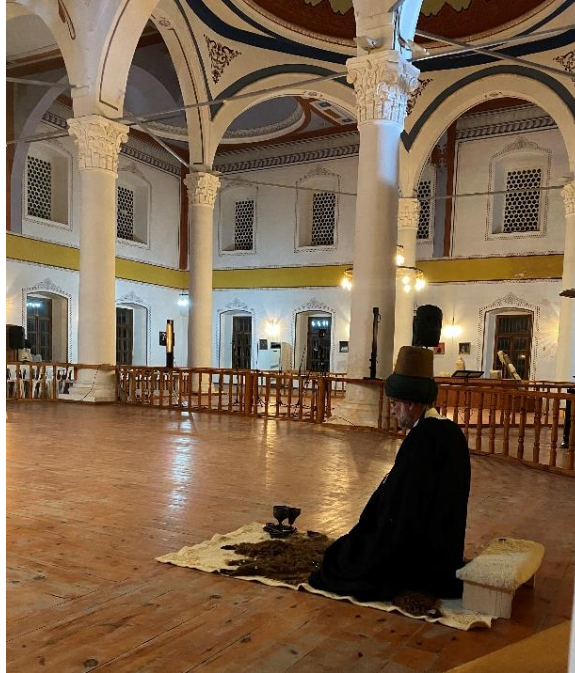
Şekil 7.

Katılımcı Gözlemci Perspektifinden Gelibolu Mevlevihanesi'nde Gerçekleştirilen Ayin-i Şerif Öncesinde Ikram Edilen Şerbetler

Şekil 8.

Katılımcı Gözlemci Perspektifinden Gelibolu Mevlevihanesi'nde Gerçekleştirilen Ayin-i Şerifte Postnişin

Şekil 9.

Katılımcı Gözlemci Perspektifinden Gelibolu Mevlevihanesi'nde Gerçekleştirilen Ayin-i Şerifte Arus Sema Heyeti.

Şekil 9'a göre; Arus Sema, Mevlevi tarikatında önemli bir ritüel olan “Şeb-i Arus” törenleriyle ilişkilidir. Mevlana Celaleddin Rumi'nin ölüm yıldönümü olan 17 Aralık'ta düzenlenen ve “Düğün Gecesi” anlamına gelen özel bir anma törenidir.

Şekil 10.

Katılımcı Gözlemci Perspektifinden Mutrip Heyeti

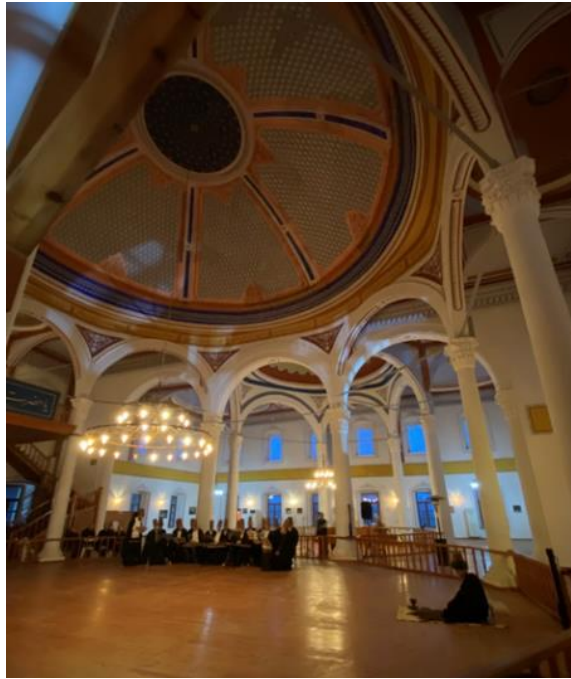
Şekil 11.

Katılımcı Gözlemci Perspektifinden Gelibolu Mevlevihanesi İç Mekân

Şekil 12.

Katılımcı Gözlemci Perspektifinden Gelibolu Mevlevihanesi İç Mekân

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Gelibolu, tarihi ve stratejik önemi ile bilinen önemli bir şehirdir. Gelibolu'nun Mevlevihane barındırmasının stratejik ve sosyokültürel önemi, şehrin sahip olduğu konumu ve kültürel mirasıyla da ilişkilidir.

Mevlevihaneler, Mevlevi tarikatına ait dergâhlar olup, sadece dini değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal merkezler olmuşlardır.

Gelibolu Mevlevihanesi, toplumun manevi ve sosyal hayatında önemli bir role sahiptir. Dini törenler, toplumsal etkinlikler ve sosyal yardımlaşma faaliyetleri bu mekânda gerçekleştirilmiştir.

Mevlevihaneler, müzik, edebiyat ve diğer sanat dallarının gelişimine de katkıda bulunmuş yapılardır. Gelibolu Mevlevihanesi bu geleneğin bir parçası olarak, şehrin sanat ve kültür hayatına katkılar sağlamıştır. Aynı zamanda eğitim ve öğretim merkezi olarak bilinen bu mekân, Gelibolu'da eğitimin ve manevi gelişimin önemli bir parçası olmuştur.

Gelibolu Mevlevihanesi Osmanlı toplumunun kültürel, dini ve sosyal yapısına dair önemli bir yere sahiptir. Bu Mevlevihane şehirde sosyal etkileşim ve kültürel etkileşim açısından da işlevsel bir görevde bulunmuş, bölgenin manevi atmosferine ve kültürel zenginliğine büyük ölçüde katkıda bulunmuştur. Bunun yanında, farklı kültürlerin ve dinlerin bir arada yaşadığı bu şehirde, Mevlevihane, bu kültürel çeşitliliğin bir sembolü olarak, hoşgörü ve kültürel etkileşimi teşvik etmiştir.

Aynı-i Şerif programlarının Gelibolu Mevlevihanesi'nde yapılması, hem tarihi ve kültürel mirasın yaşatılması, hem de toplumsal kaynaşmanın sağlanması açısından oldukça önemlidir. Mevlevihane'nin en önemli ritüellerinden biri olan Semâ törenleri, hem yerli hem de yabancı ziyaretçilere açıktır. Bu da toplumsal kaynaşmaya bir ortam hazırlayabilir.

Asitane-i İsmail Rumi Vakfının Gelibolu Mevlevihanesi'nde gerçekleştirmiş olduğu Mevlid-i Şerif ve Miraciye Programı, katılımcılara manevi bir deneyim sunmanın yanı sıra, Mevlevi geleneğini yaşatmak adına oldukça önemli bir etkinlik olarak öne çıkmaktadır. Programın yapısının ve akışının, katılımcılara hem manevi tatmin hem de bilgi kazandırdığı görülmüştür.

Gelibolu Mevlevihanesi, gerek jeopolitik bir nokta gerek çeşitli kültürlerin kesişim noktası olmasından dolayı melevi ve tasavvuf kültürünün dünya çapında bir merkezi olabilir ve olmalıdır.

4 yılda bir uluslararası Kutb-i nayı Osman Dede Araştırmaları Sempozyumu veya Mevlevi Araştırmaları Sempozyumu gibi Sempozyumlar düzenlenmesi gerektiği önerilmektedir.

Her yıl düzenli olarak yapılacak olan bu sempozyumların, Mevlevi kültürünü tanıtmak ve yaşatmak açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi de bu işin önemli bir paydaşı olabilir. Akademik kadrolarla, Mevlevihane merkezli, bu işin edebini bilen uzmanlarla işbirliği yapılarak, neler yapılabileceği gibi istişareler edilmelidir. Mevlevilik ve ritüeller hakkında seminerler ve konferanslar düzenlenebilir. Bu etkinlikler, konunun bilimsel açıdan da ele alınmasını sağlayabilir.

Bu tür etkinliklerin daha sık düzenlenmesi ve daha geniş kitlelere ulaşması için tanıtım faaliyetlerinin artırılması önerilmektedir. Sosyal medya, yerel basın ve topluluk etkinlikleri aracılığıyla programlarının duyuruları yapılmalıdır.

Gençlere yönelik tasavvuf ve Mevlevilik kültürü hakkında bilgilendirici programlar düzenlenebilir. Gelibolu Mevlevihanesi içerisinde özellikle çocuklar ve gençler için ebru, hat, minyatür, sema gibi sanat dallarında atölye çalışmaları düzenlenebilir.

Özellikle genç nesillerin ilgisini çekmek için, bu interaktif ve eğitici içerikler oluşturulduğu zaman, genç neslin tasavvuf ve Mevlevilik hakkında daha fazla bilgi sahibi olmaları sağlanabilir.

Miraciye Şerife ve Mevlevilik hakkında önceden hazırlanmış, tekke usulüne, edep erkânına uygun broşürler veya kitapçıklar dağıtılabilir. Bu materyaller, katılımcıların evlerine döndüklerinde de konuyu incelemelerine ve kültürlenmelerine olanak sağlayacaktır.

Bu öneriler doğrultusunda, Gelibolu Mevlevihanesi'nin hem manevi ve kültürel bir merkez olarak öneminin artacağı, hem de şehirde toplumsal bağların güçleneceği düşünülmektedir. Aynı zamanda, tarihi ve kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasında da bu çalışmanın ve önerilerin önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Altan, M.H. (1997). *Lefköşe Mevlevihanesi*. Ankara: KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları.

Dayıoğlu, S. (2003). *Galata Mevlevihanesi*, Ankara: Yeni Avrasya Yayınları.

Demirel, C. (2017). *Bir Başka Din Tasavvuf*, İstanbul: Düşün Yayıncılık.

Demirli, E. (2015). *Tasavvufun Altın Çağı Konevi ve Takipçileri*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayıncılık.

- Duru, R. (2015). *Mevlevihane*, Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Güner, A. (t.y). *Mevlana ve Mevlevilik*, İstanbul: Eser Sahibinin Kendi Yayını.
- Gürer, D. (2015). *Hız Mevlana ve Tasavvuf*, Konya: Altınkaynak Yayınları.
- <https://www.asitane-iismailrumivakfi.com/> (Erişim Tarihi: 16.07.2024).
- İz, M. (1981). *Tasavvuf*, (2. Baskı). İstanbul: Med Yayınları.
- Karaismailoğlu, A. (2001). *Mevlana ve Mesnevi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karasar, N. (2023). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Küçük, S. (2000). *XIX. Asırda Mevlevilik ve Mevleviler*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Tasavvuf Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Menteş, M.Ü. (2011). *Sema Ayini*, İstanbul: Cinius Yayınları.
- Odyakmaz, A.N. (1999). *Bektaşilik, Mevlevilik, Masonluk*, (2. Baskı). İstanbul: Özne Yayınları.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2016). *Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yazıcı, G. (2009). *Gelibolu Mevlevihanesi ve Gelibolu’da Mevlevilik*, Çanakkale: Çanakkale Kitaplığı Yayınları.